

Négy évtized után: Újra Debrecen!

Czellárné Csiba Judit

fordító, újságíró, Genfi Magyar Értesítő

Negyven évet éltem különböző országokban és csak nemrégiben tértem véglegesen haza: Debrecenbe. Hogy miért költöztem haza? Talán az indokról nem is kell beszélnem, hiszen az idő telik, és egyszer csak valami hazahúz. De nem mindenki gondolkodik így.

Megdöbbenésemre azzal szembesültem megérkeztemkor, hogy néhány ismerősem, sőt barátom is csodálkozva, értetlenül, szinte gyanakodva nézett rám a hír hallatán, hogy Svájcból hazaköltöztem. Fájó volt a szembesülés, hogy nem értik, nem fogadják természetesen a hírt. Ám még érthetlenebb volt a helyzet, amikor banki ügyeimet intézve, a fiatal adminisztrátor lány gúnyolódva kifakadt: „Nahát, ilyet! Ha én egyszer ott lennék, soha vissza nem jönnék!” – Mondja – kérdeztem tőle halkán –, ha nem haragszik, megkérdezném, hány nyelvet beszél a magyaron kívül? Tudja-e, hogy egy másik országban magát senki nem várja? Tudja-e, hogy ott magának nincs ismerőse, nincs barátja, nem ismeri sem a szokásokat, sem az élet hétköznapijait? Tudja-e, hogy végtelenül egyedül lenne, ha ott lesz? Ezzel meg kell birkóznia, talán évekbe kerülhet, és lehet, hogy nem sikerül!

De nem folytattam a beszélgetést, a hölgy nyilván nem ismerte azt az érzést, amit Tamási Áron olyan magától értetődően fogalmazott meg: „Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne.”

Én valamikor, réges-régen tizennyolc évesen jártam életemben először Debrecenben, itt kezdtem egyetemi tanulmányaimat az egykori nevén Kossuth Lajos Tudományegyetemen, itt szereztem diplomát, doktorátust, majd itt dolgoztam egészen addig, míg férjem kiküldetése miatt külföldre kellett költöznöm. Budapesten érettségiztem egy szigorú, katolikus gimnáziumban, ahol meglehetősen zárt környezetben éltem, ami szerencsére megvédett a külvilág diktatórikus rendszertől, és csak a tudásra, nevelésre koncentrált.

A főváros után Debrecen poros, nagy falunak látszott, ahol az akkor Vöröshadsereg útnak nevezett főutcán végigmenve sem fák, sem bokrok nem vidították az embereket. Mindössze tizennyolc évesen, senkit nem ismerve, egyedül porosz-kálva lépegettem a szürke ismeretlenben, s egyetlen dolog volt, ami vigasztalt: az út végén kimagasló Nagytemplom, mely két hatalmas, mesebelinek tűnő tornyával égnek emelkedve reményt sugárzott, mintha azt súgta volna: „Ne félj, itthon vagy, itt itthon leszel, én nem változom, várok, vártalak!”

Ma már senki nem emlékszik talán a Vöröshadsereg utca névre, hiszen a sétáló utcává vált Piac utca visszakapta eredeti nevét, s fák, virágok, szökőkutak, terek övezik a sokszínű napi forgatagot. Hangulatos kávéházak, különböző nemzetiségű éttermek sokasága várja a debreceni polgárokat és a ki tudja hányféle

országból érkező diákokat, turistákat. A hatvanas- hetvenes évek kemény szocializmusában azonban nem sűrűn fordultak meg külföldi diákok a debreceni Kossuth Egyetemen, hacsak nem vietnámiak vagy az Orvostudományi Egyetemen egy-két úgynevezett baráti afrikai országból származó diák. A Vöröshadsereg útján volt néhány étterem, jóllehet majdnem mindenütt ugyanaz volt az étlapon. De ha az ember fiatal, és nem tudja, hogy létezhet más is, boldog, ha étterembe mehet.

Akkoriban a Hal köz valóban kiérdemelte a nevét, hiszen igazi halpiac volt a téren, és a piac sarkán egy kis halászcserda hívogatta a vendégeket. Bár a berendezés mai szemmel tekintve szegényes lehetett, ám a pincér kedves volt, a pisztráng finom, és királynak éreztük magunkat. Akkor még létezett a Kinizsi Söröző. Nevezetes hely volt, mivel vasárnap délelőttönként egy sörzenét játszó idős zenész volt a látványosság, aki zenélés közben el-elszundikált. Nagy sikere volt, odajárogatott a fiatalság sörözni – ennivalóra nem emlékszem, nyilván nemigen volt erre pénzünk. A Nagyerdő akkor is a szórakozásokat rejtette, a Régi Vigadó, az Új Vigadó (ami ma már nem létezik), a VAOSZ, ahol még táncolni is lehetett, feledtette a ránk telepedő, korlátokat szabó világot.

Életem központja a Kossuth Egyetem volt. Akkoriban minden egyetem külön szervezet volt, nem úgy, mint napjainkban, amikor a Debreceni Egyetem tizenhárom karból álló egység, ahol több mint harmincezer diák tanul. Bizony nemigen voltak közös rendezvények, zárt volt az egyes karok, szakok, intézmények világa, s keveset tudtunk egymásról mi, diákok is. Sokkal kisebb létszámmal, sokkal kevesebb szakkal rendelkeztek akkoriban, mint a mai, sokfelé ágazó, nemzetközi kapcsolatokkal rendelkező, százharmincnégy különböző országból érkező diákokat fogadó Debreceni Egyetem. Elképzelhetetlen lenne a mai világban, hogy egykor erős volt az egypárti irányítás, még az egyetemen belül is, és megszabta a szakmai kapcsolatokat, irányokat, beleértve a tudományos kutatását is.

Diákkoromban nemcsak képletesen élt távol egymástól a Kossuth Egyetem diáksága az Orvostudományi Egyetem világától, de a valóságban is egy vaskos betonfal választotta el a két egyetemet egymástól. Ám a diák akkor is diák volt, s mivel közelebb volt a Klinikán keresztül eljutni a Benczúr utcai Kossuth Kollégiumba – ahol ma a TEVA gyár található –, így az egyetemisták hatalmas lyukat vágtak este a kőfalon, amit újra és újra befalaztattak az egyetemi hatalmasságok. Évekig folyt ez az értelmetlen kibontás-befalazás, mintha valami abszurd Kőműves Kelemen éledt volna újra, csak szocialista módra. Ki is merte volna akkor azt gondolni, hogy a két intézmény majd egységes egyetem lesz valamikor, ahol modern, minden igényt kielégítő épületek segítik az oktatást, a gyógyítást, a kutatást, és neves elődeinket megörökítő szobrok díszítik majd az egyetem bejáratát, a Klinikai területét!

Össze sem lehet hasonlítani a mai egyetemista életet a hetvenes évek világával, hiszen el sem tudják képzelni a mai, szabadon utazgató, véleményt bárhol, bármikor nyilvánító fiatalok, mennyire irányított is volt az egyetemi élet abban a

korban. Talán álmukban se hiszik a mai egyetemisták, hogy dialektikus materializmusból, tudományos szocializmusból kellett mindenkinek kötelezően vizsgáznia, s még a doktori szakmai vizsga mellett is kötelező volt ezen tárgyak egyikéből választanunk. Voltak nagyhangú funkcionáriusok, félelmetes titkárok, akik mindenütt jelen voltak, és bizony meghurcolták azt a társunkat, aki a finn Mannerheim tábornok katonai képességeit dicsérte egy történelmi szemináriumon. De a fiatalság nem mindig tűri a rákényszerített szabályokat, így hát voltak bátrak akkor is, pedig az veszélyekkel járt.

Egy napon szovjet küldöttség érkezett a városba, s az éjszaka folyamán az egyetem, a kollégiumok és a város nevezetes intézményeinek ajtóira, még a Nagytemploméra is, valakik felfestették lemoshatatlan festékekkel a híres 56-os mondatot oroszul: „Ruszkik, menjetek haza!” Hatalmas nyomozás kezdődött, kihallgatás kihallgatás után zajlott, de valahogyan nem derült ki soha, kik is voltak ezek a bátor tettesek.

Emlékezetes esemény volt, amikor az egyetemi templom lépcsőin, a bejárat ajtaja előtt Sophoklés Antigonéját adták elő tehetséges társaink. Óriási élmény volt, üzenete talán mindenkit megfogott: Ne a hatalomnak, ne a kényszernek engedjünk, hanem emberi érzéseinkre hallgassunk!

De nehogy azt higgye valaki is, hogy tudást nem kaptunk akkor! Én orosz-latin majd görög szakra jártam, és kiváló, szakterületüket mélységesen ismerő, felejtethetetlen tanáraink voltak, akik nemcsak hogy szakmai tudásban, hanem viselkedésben, műveltségben, még öltözködésben is kitűntek a funkcionárius percerberkek közül, és önálló véleményre, a tudomány szabadságára és fontosságára neveltek. Az egyetem egész életem nagyon fontos meghatározója lett, itt szereztem azt a tudást, mellyel szakmai pályafutásomat Svájcban folytathattam. Büszke vagyok és hálás mindenért, amit az egyetememtől kaptam, de különösen arra, hogy amikor a Genfi Nemzetközi Iskola tanári állására pályáztam, azt mondta nekem az Idegen Nyelvek Karának vezetője: „Rendben van a pályázata, Hölgym, de nekünk a maga papírjai, melyek magyarul vannak, semmit nem mondanak, a dokumentumok fordítása pedig nekünk nem elég! Tudna valami olyan papírt mutatni nekem, ami egy számomra is érthető nyelven van?” Ekkor a latin nyelvű kisdoktorátusi oklevelemet nyújtottam át neki, amit ő elégedetten elfogadott mondván: „Áh ? Latinul ? No, ez már jó!”

Visszatérve a régi és új Debrecenre, egykor a Csapó utca szürke kis utca volt. Akkoriban, a Dollár-ház előtt indult egy kis villamos, onnan, ahol most hangulatos kávézó, virágpiac és ünnepek alkalmával vidám forgatag, kiállítás, eszemiszom, zsibongó élet folyik. Vajon tudja-e valaki is ma, mi is volt az a Dollár-ház? Nevetségesnek hangzik, de így volt: azért volt Dollár-ház a neve, mert csak azok vehettek ott lakást, akiknek volt valutájuk. Hogy kiknek volt erre lehetőségük a szocializmusban? Nem tudom; talán rokonaik éltek Nyugaton, talán örökölték?

Négy évtized után megérkezvén Debrecenbe, különösen lenyűgözött a város sokszínű kulturális és vallási élete, az, hogy mennyire nyitott, mennyire szerteágazóan

befogadó a légkör. Különösen meghatott a virágvasárnapi körmenet, az, hogy milyen sokan vettek részt ezen a szertartáson, az, hogy minden egyház külön állomáson, de közös egységben énekelt, imádkozott, és mindez az utcán történt, megható, megdöbentő nyitottsággal, természetességgel! Még soha nem vettem részt ilyen lenyűgöző körmeneten! Az én fiatal koromban, még csak álmodni sem lehetett ilyen vallási megmozdulásról a nyilvánosság előtt! Akkoriban nem lehetett ilyesmit szervezni, rendezni! A másik nagy élményem a zsinagóga volt, hiszen soha nem jártam ott egykor diákként. A szocializmusban minden vallási intézmény tevékenysége csak szigorúan zárt körben működhetett. De most megtekinthettem, megcsodálhattam az épületet, szakértő magyarázatokkal megismerhettem a belső vallási életet, szinte családias légkör fogadott, meghívtak kiállításokra, előadásokra, ünnepi estekre, és azóta is örömmel veszek részt minden rendezvényen.

Talán a legnagyobb csoda számomra mégis a Csokonai Színház újjá varázsolt épülete volt, ami valódi palota, a színjáték szimbóluma, és hívogatóan szép. Be-bekukkantok oda még akkor is, ha nincs előadás, olvasgatom a műsort, kávézom, és az előadásokon gondolkodom: vajon lesz-e olyan, mint régen, mint diákkoromban? Amit eddig láttam, annak alapján kimondhatom: igen, lesz!

Szerettem mindig a Nagyerdőt, egykori fiatalként most még jobban csodálom, hiszen olyan sok esemény van manapság, hogy nem is tudom, melyiken vegyek részt. Vagy sporteseményt nézzek? Vagy koncerten vegyek részt? Vagy úszni menjek? Vagy gyógyfürdőzzem? Az egyik kedves helyem a piac, a Nagy Piac, ahol mindenki megfordul, ahol megérzed a város hétköznapi lelkét, megismered gondjait és napi örömeit. Ma ez már vásárcsarnok, igazi modern vásár lett az egykori régi vágású piacból, ahol valaha élő állatot is lehetett kapni.

Persze vannak dolgok, amiken változtatni kellene, hogy ne csak a szépet említsem meg, hanem azt is, ami régen is bántóan rossz volt, és most is az. Az állomáson nagyon nehéz feljönni csomagokkal! De hiszen ide várjuk, itt várjuk a turistákat, öregeket, fiatalokat, és bizony az első benyomás nagyon számít. Mi lenne, ha legalább egy rámpa segítené a fel-lejövételt?

Egészében mégis világvárosi színvonalat látok. Az élet pezseg, a város a messze jövőre tekint, és nagyon jó! Persze mindig vannak elégedetlenek, hiszen nem vagyunk egyformák. Különös eset történt a minap, amint a két kis – Amerikában élő – unokámmal eszegettem egy helyi étteremben. A mellettünk lévő asztalnál egy fiatalember hangosan elégedetlenkedett, hogy itt, Debrecenben minden rossz, és hosszasan kritizált mindent. Egyszer csak megszólalt a tízéves unokám: „De hát Nagyika, miért mond ilyet ez a fiú? Hiszen Debrecen nagyon szép és jó hely!” Erre a felszolgáló pincér megkérdezte: „Mondd meg nekem, hogy mi az, ami tetszett neked Debrecenben?” Erre mindkét kislány egyszerre válaszolta: MINDEN !

Gondolkodva lépkedem a virággal teli Piac utcán, vajon mi vár itt rám ennyi év után, újra Debrecenben? És a sárga két torony most is azt sugallja: Vártalak! Megvártalak!